

खुम्बु पासाङल्हामु गाउँपालिकाको
शिक्षा ऐन, २०७९

खुम्बु पासाङल्हामु गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७९

विक्रम संवत् २०७९ सालको ऐन नं. ०६

पारित मिति: २०७९/०४/०६

स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित मिति: २०७९/०४/१०

प्रस्तावना: राष्ट्रको सर्वाङ्गीण एवं युगान्तकारी विकासको लागि विश्व बजारमा समयानुकूल प्रतिस्पर्धी जनशक्ति तयार गरी प्रत्येक नागरिकमा सहिष्णुता, सदाचार र मानवीय मूल्य र मान्यता प्रबर्द्धनका लागि आवश्यक पर्ने दक्ष, योग्य र सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादन गर्न तथा सर्वसाधारण जनतालाई सुलभ ज्ञान दिन र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था अनुकूल सर्वसाधारण जनताको सदाचार, सिष्टाचार र नैतिकता कायम राख्न स्थानीय, राष्ट्रिय र विश्वव्यापी आवश्यकतामा आधारित जनशक्ति तयार गर्नका निमित्त यस स्थानीय तहमा स्थापना हुने तथा स्थापना भई रहेका विद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाहरूको व्यवस्थापनमा सुधार गरी चुस्त दुरुस्त गुणस्तरीय शिक्षा विकास गर्न वाञ्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा ५७ (४), धारा २१४ (४), धारा २२६ (१) को अनुसूची ८ को बुँदा नं ८ तथा “स्थानीय सरकार संचालन ऐन” २०७४ को दफा १०२ (१) बमोजिम खुम्बु पासाङल्हामु गाउँपालिकाको दोस्रो गाउँ सभाको एघाहौं अधिवेशनले यो ऐन पारित गरी लागू गरेकोछ ।

१. संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ :

(क) यस ऐनको नाम “शिक्षा ऐन, २०७९” रहेको छ ।

(ख) यो ऐन खुम्बु पासाडल्हामु गाउँपालिका क्षेत्रभित्र तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,—

(क) “आधारभूत शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षा विकासदेखि कक्षा आठसम्म दिइने शिक्षा सम्भन्नु पर्छ ।

(ख) “प्रारम्भिक बाल शिक्षा विकास” भन्नाले चार वर्ष मुनिका बालबालिकालाई दिइने एक वर्षको प्रारम्भिक बाल शिक्षा सम्भन्नु पर्छ ।

(ग) “आधारभूत विद्यालय” भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा आठसम्म शिक्षा दिइने विद्यालयलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(घ) “आधारभूत शिक्षा परीक्षा” भन्नाले आधारभूत तहको अन्त्यमा हुने परीक्षालाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ङ) “माध्यमिक विद्यालय” भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षा विकासदेखि १२ कक्षासम्म वा कक्षा ९ देखि १२ सम्म शिक्षा दिइने विद्यालयलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(च) “माध्यमिक शिक्षा” भन्नाले कक्षा नौदेखि कक्षा बाह्रसम्म दिइने शिक्षालाई सम्भन्नु पर्छ ।

(छ) “विद्यालय शिक्षा” भन्नाले आधारभूत र माध्यमिक दुवै शिक्षा सम्भन्नु पर्छ ।

(ज) “विशेष शिक्षा” भन्नाले दृष्टिविहीन, बहिरा, अटिज्म, बौद्धिक अपाङ्गता, सुस्त श्रवण वा अति अशक्त शारीरिक अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई छुट्टै समूहमा राखी दिइने शिक्षालाई सम्भन्नुपर्छ ।

(भ) “समावेशी शिक्षा” भन्नाले देहायको शिक्षालाई सम्भन्नु पर्छ :-

(१) दृष्टिविहीन, न्यून दृष्टियुक्त, बहिरा, सुस्त श्रवण, अटिज्म, बौद्धिक, शारीरिक वा अन्य अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई नियमित शैक्षिक पद्धतिको अधिनमा रही दिइने शिक्षा ।

(२) सामाजिक, आर्थिक वा भौगोलिक कारणबाट पछाडि पारिएका व्यक्तिलाई विभेदरहित वातावरणमा दिइने शिक्षा ।

(३) “संस्थागत विद्यालय” भन्नाले निजी पहलमा स्थापना गरिएको संघीय, प्रादेशिक वा स्थानीय सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान नपाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालयलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(४) “प्राविधिक विद्यालय” भन्नाले प्राविधिक ज्ञान सीप तथा विषयवस्तुको सिकाई गरी प्रविधि र व्यवसायको शिक्षा प्रदान गर्नको लागि स्थापना गरिने विद्यालयलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(५) “प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा” भन्नाले प्राविधिक विद्यालयमा दिइने शिक्षा तथा प्राविधिक ज्ञान सीप तथा विषयवस्तुको सिकाई गरी प्रविधि र व्यवसायको शिक्षा प्रदान गर्न कक्षा नौदेखि कक्षा बाह्रसम्म अध्यापन गराइने शिक्षालाई सम्भन्नु पर्छ ।

(६) “साधारण सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले दफा ३ (१) (क) बमोजिमका विद्यालयलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(७) “सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले समुदायको पहलमा स्थापना गरिएको मुनाफारहित प्रकृतिको संघीय सरकार वा खुम्बु

पासाडल्हामु गाउँपालिकाबाट नियमित रूपमा अनुदान पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।

- (ण) “स्वायत्त सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले दफा ३ (१) (ख) बमोजिमका विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।
- (त) “शिक्षक” भन्नाले विद्यालयको अध्यापनमा संलग्न सबै प्रकारका अध्यापकलाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले प्रधानाध्यापक समेतलाई जनाउँछ ।
- (थ) “कर्मचारी” भन्नाले सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक बाहेकका अन्य कर्मचारी सम्झनु पर्छ ।
- (द) “अध्यक्ष” भन्नाले खुम्बु पासाडल्हामु गाउँपालिकाको अध्यक्षलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ध) “उपाध्यक्ष” भन्नाले खुम्बु पासाडल्हामु गाउँपालिकाको उपाध्यक्षलाई सम्झनु पर्छ ।
- (न) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले खुम्बु पासाडल्हामु गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (प) “शिक्षा अधिकृत” भन्नाले गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख सम्झनु पर्दछ ।
- (फ) “शिक्षा शाखा” भन्नाले गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा सम्झनु पर्दछ ।
- (ब) “निरीक्षक” भन्नाले विद्यालय निरीक्षण गर्न तोकिएको शिक्षा सेवाको अधिकृत कर्मचारीलाई सम्झनु पर्छ ।

- (भ) “शिक्षा समिति” भन्नाले “खुम्बु पासाङल्हामु गाउँपालिका शिक्षा ऐन, २०७९” बमोजिम गठित शिक्षा समितिलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (म) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम, कार्यविधि र निर्देशिकामा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्छ ।
- (य) “अनुमति” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले स्थायी स्वीकृति प्रदान गरी नसकेको कुनै तोकिएको ठाउँ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न दिएको अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
- (र) “स्वीकृति” भन्नाले तोकिए बमोजिमको शर्त पूरा गरेको विद्यालयलाई नेपाल सरकार, खुम्बु पासाङल्हामु गाउँपालिकाबाट दिएको स्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
- (ल) “आवासीय विद्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाबाट आवासीय विद्यालयको रूपमा स्वीकृति प्रदान गरिएको विद्यालयलाई जनाउँछ ।
- (व) “शैक्षिक गुठी” भन्नाले विद्यालय सञ्चालन गर्नको लागि कुनै व्यक्ति वा संस्थाले नाफा नलिने उद्देश्यले स्थापना गरेको गुठीलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (श) “धार्मिक विद्यालय” भन्नाले परम्परागत रूपमा चलिआएका गोन्पा (गुम्बा), गुरुकुल, आश्रम जस्ता धार्मिक विद्यालयहरूलाई जनाउँदछ ।
- (ष) “शिक्षा ऐन” भन्नाले खुम्बु पासाङल्हामु गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७९ लाई सम्भन्नु पर्दछ ।

- (स) “शिक्षा नियमावली” भन्नाले गाउँपालिकाको गाउँ कार्यपालिकाले बनाएको नियमावली सम्झनु पर्दछ ।
- (ह) “अभिभावक” भन्नाले विद्यालयमा अध्यनरत् विद्यार्थीको बाबु, आमा, बाजे, बजै वा त्यस्ता अभिभावक नभएमा विद्यालयमा अध्यनरत बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने व्यक्तिहरू मध्येवाट विद्यालयको अभिलेखमा जनाइएको व्यक्तिलाई बुझाउँछ तर विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने प्रयोजनको लागि विद्यार्थीको बाबु, आमा, बाजे र बज्यैलाई मात्र अभिभावक मानिनेछ ।
- (क्ष) “आयोग” भन्नाले शिक्षा सेवा आयोगलाई सम्झनु पर्छ ।
- (त्र) “मन्त्रालय” भन्नाले शिक्षा मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ज्ञ) “गाउँपालिका” भन्नाले खुम्बु पासाङल्हामु गाउँपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

३. विद्यालय खोल अनुमति लिनुपर्ने :

- (१) यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै समुदायले सामुदायिक विद्यालय वा नेपाली नागरिकले शैक्षिक गुठी अन्तर्गत संस्थागत विद्यालय खोल चाहेमा तोकिएको विवरण खुलाई शिक्षा अधिकृत समक्ष अनुमतिको लागि निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेमा सो निवेदन उपर शिक्षा अधिकृतले आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा विद्यालय खोल अनुमति दिन मनासिब देखिएमा तोकिएको शर्त बन्देज पालना गर्ने गरी गाउँ शिक्षा समितिको सिफारिसमा तोकिएको अधिकृतले अनुमति दिनेछ ।

- (३) उपदफा (२) बमोजिम अनुमति लिई खोलिएको विद्यालयले तोकिएका शर्त बन्देज पालन गरेको देखिएमा गाउँ शिक्षा समितिको सिफारिसमा तोकिएको अधिकृतले स्वीकृति प्रदान गर्नेछ ।
- (४) यो दफा प्रारम्भ हुँदाका बखत कम्पनीको रूपमा सञ्चालनमा रहेका विद्यालयले चाहेमा कम्पनी खारेज गरी शैक्षिक गुठी वा सहकारी प्रारूपमा विद्यालय सञ्चालन गर्न गाउँपालिका वा सम्बन्धित वडा कार्यालयमा निवेदन दिन सक्ने छ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम निवेदन परेमा तोकिएको अधिकारीले सो निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा निवेदन दिने विद्यालयको माग मनासिब देखिएमा माग बमोजिम विद्यालय सञ्चालन गर्न गाउँ शिक्षा समितिको सिफारिसमा पुनः अनुमति तथा स्वीकृति दिनेछ ।
- (६) उपदफा (२), (३) वा (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायका विद्यालयलाई शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गर्न पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति दिइने छैनः-
- (क) सरकारी वा सार्वजनिक भवनमा सञ्चालन भएका विद्यालय,
- (ख) सरकारी वा सार्वजनिक जग्गामा भवन बनाई सञ्चालन भएका विद्यालय,
- (ग) कुनै व्यक्ति वा संस्थाको नाममा रहेको भवन वा जग्गामा सञ्चालन भएको विद्यालय ।

- (७) यस ऐन वा अन्य प्रचलित कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिम गर्नु पर्नेछ :-
- (क) शैक्षिक गुठी सञ्चालन गर्ने गुठी सञ्चालक (ट्रष्टी) संगठित संस्थाको रूपमा हुनुपर्ने,
- (ख) शैक्षिक गुठी सञ्चालन गर्दा ट्रष्टीमा सार्वजनिक गुठी भए कम्तीमा पाँचजना र निजी गुठी भए कम्तीमा तीनजना सदस्य हुनुपर्ने,
- (ग) शैक्षिक गुठीको आय-व्ययको लेखा तोकिए बमोजिम खडा गरी मान्यता प्राप्त लेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने,
- (घ) शैक्षिक गुठीको तत्काल कायम रहेका ट्रष्टीले आफ्नो जीवनकालमै वा शेषपछि गुठीयारको रूपमा काम गर्ने आफ्नो उत्तराधिकारी तोक्न सक्ने छ । तर सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको हकमा त्यस्तो उत्तराधिकारी तोक्दा गाउँपालिकाको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (ङ) कुनै सामाजिक, परोपकारी वा कल्याणकारी संस्थाले मुनाफा नलिने उद्देश्य राखी विद्यालय सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको अधिकारीबाट स्वीकृति लिई सार्वजनिक शैक्षिक गुठी अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्न सक्नेछ । यस्तो विद्यालयले पालन गर्नु पर्ने शर्त तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछन् ।
- (९) माथिका उपदफाहरूमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै विदेशी शिक्षण संस्थासँग सम्बन्धन गर्ने गरी कसैलाई पनि विद्यालय खोल्न अनुमति वा स्वीकृति दिइने छैन । तर

नेपाल सरकारसँग सम्झौता भएमा त्यस्ता विद्यालयहरूलाई पनि गाउँपालिकाले अनुमति दिन सक्नेछ । यसरी सञ्चालित विद्यालयहरूलाई नेपाल सरकारले जुनसुकै बेला बन्द गर्न सक्नेछ ।

४. **विद्यालयको सञ्चालन** : विद्यालयको सञ्चालन तोकिएबमोजिम हुने छ ।

५. **परीक्षा सञ्चालन तथा समन्वय** :

(१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका विद्यालयहरूको परीक्षा सञ्चालन, समन्वय र व्यवस्थापन गर्न देहाय बमोजिमको परीक्षा सञ्चालन तथा समन्वय समिति रहने छ । समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(क) शिक्षा समिति संयोजक

- अध्यक्ष

(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

- सदस्य

(ग) जिल्ला प्रशासन कार्यालयको अधिकृत प्रतिनिधि, आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयका

शिक्षकहरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी कम्तीमा एकजना महिला सहित शिक्षा समितिको

अध्यक्षबाट मनोनित ३ जना

- सदस्य

(घ) सामाजिक विकास समिति संयोजक

- सदस्य

- (ड) सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरुमध्येबाट १ जना
- सदस्य
- (च) संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरुमध्येबाट १ जना
- सदस्य
- (छ) सम्बन्धित स्थानीय तहमा रहेको प्रहरी कार्यालय प्रमुख १
जना
- सदस्य
- (ज) शिक्षा प्रेमी, बुद्धिजीवी मध्येबाट शिक्षा समितिको अध्यक्षले
तोकेको १ जना
- सदस्य
- (झ) शिक्षा अधिकृत वा शिक्षा अधिकृतको काम गर्न तोकिएको
व्यक्ति
- सदस्य सचिव
- (२) आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षा र माध्यमिक तह उत्तीर्ण
परीक्षाको परिचालन र नियन्त्रण तोकिएबमोजिम हुने छ ।

६. माध्यमिक शिक्षाको प्रकार : माध्यमिक शिक्षा देहायका
प्रकारका हुनेछन् :-

- (क) साधारण माध्यमिक शिक्षा,
(ख) संस्कृत तथा धार्मिक माध्यमिक शिक्षा,
(ग) प्राविधिक तथा व्यावसायिक माध्यमिक शिक्षा । (तर त्यस्तो
शिक्षामा थप एक वर्ष तोकिए बमोजिम व्यवहारिक अभ्यास
गराइनेछ ।)

**७. विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर
शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालनसम्बन्धी
व्यवस्था :**

- (१) गाउँपालिकाले आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी कुनै सामुदायिक विद्यालयमा विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालनको व्यवस्था गर्न सक्ने छ ।
- (२) कुनै विद्यालयले विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा वा खुला शिक्षा सञ्चालन गर्न चाहेमा गाउँपालिकाले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी सो विद्यालयलाई त्यस्तो शिक्षा सञ्चालन गर्न तोकिएबमोजिम स्वीकृति दिन सक्ने छ ।
- (३) दूरशिक्षा, विशेष शिक्षा र समावेशी शिक्षाको सञ्चालन साधारण शिक्षा सरह हुने छ ।
- (४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दृष्टिविहीन, न्यून दृष्टियुक्त, पूर्ण दृष्टिविहीन, बहिरा, सुस्त श्रवण, अटिज्म, बौद्धिक अपाङ्गता तथा श्रवण दृष्टिविहीन भएका बालबालिकाको लागि पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षण सिकाइ र मूल्यांकन प्रणालीमा फरक व्यवस्था गर्न सकिने छ ।

द. शिक्षाको माध्यम :

- (१) विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषा, अंग्रेजी भाषा वा दुवै भाषा हुने छ ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि देहायको अवस्थामा विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम देहायबमोजिम हुन सक्नेछ :-
 - (क) आधारभूत तहको कक्षा पाँचसम्मको शिक्षा मातृभाषामा दिन सकिने छ,

(ख) गैरनेपाली नागरिकले नेपालको विद्यालयमा अध्ययन गर्दा अनिवार्य नेपाली विषयको सट्टा अन्य कुनै भाषाको विषय अध्ययन गर्न सक्ने छ,

(ग) भाषा विषयमा अध्ययन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुन सक्ने छ ।

९. **विद्यालयको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक :** गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका विद्यालयले नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम मापदण्ड अनुरूप सिकाइ उपलब्धी हासिल हुने गरी अध्ययन अध्यापन गराउनु पर्नेछ । गाउँपालिकाले नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्डभित्र रही स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक लागू गर्न सक्नेछ । सो प्रयोजनको लागि गाउँपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम विकास समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

१०. **शिक्षा समिति :**

(१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने विद्यालयको रेखदेख, व्यवस्थापन र समन्वय गर्ने कामको लागि गाउँपालिकामा देहायबमोजिमको शिक्षा समिति रहनेछ :-

(क) गाउँपालिका अध्यक्ष

- संयोजक

(ख) गाउँपालिका उपाध्यक्ष

- सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

- सदस्य

- (घ) सामाजिक विकास समितिको संयोजक
- सदस्य
- (ङ) गाउँ कार्यपालिकाका सदस्यहरूमध्येबाट अध्यक्षले मनोनित गरेको कम्तिमा
एकजना महिला र एकजना दलित समेत बढीमा ३ जना
- सदस्य
- (च) सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरूमध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी
अध्यक्षले मनोनित गरेको कम्तिमा एक जना महिला समेत पर्ने गरी बढीमा दुई जना - सदस्य
- (छ) सामुदायिक विद्यालयका अध्यक्षहरूमध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी अध्यक्षले
मनोनित गरेको एक जना
- सदस्य
- (ज) संस्थागत विद्यालयहरूको प्रतिनिधिमूलक संस्था मध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन
हुने गरी अध्यक्षले मनोनित गरेको प्रतिनिधि एक जना
- सदस्य
- (झ) गाउँपालिकाभित्रका शिक्षक अभिभावक संघकातर्फबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने
गरी अध्यक्षले मनोनित गरेको प्रतिनिधि एक जना
- सदस्य

- (ज) गुठी, सहकारी वा परम्परागत धार्मिक विद्यालयकातर्फबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी अध्यक्षले मनोनित गरेको एक जना - सदस्य
- (ट) शिक्षक महासंघ गाउँपालिकास्तरीय समितिका प्रतिनिधि एक जना - सदस्य
- (ठ) गाउँपालिका क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान गर्ने शिक्षाविद्, शिक्षाप्रेमी, बुद्धिजीवी र समाजसेवीमध्ये अध्यक्षले मनोनित गरेको एक जना - सदस्य
- (ड) गाउँपालिका स्तरीय इको क्लव सञ्जाल समितिका अध्यक्ष वा निजले तोकेको एक जना - सदस्य
- (ढ) शिक्षा अधिकृत वा शिक्षा शाखा प्रमुख भई कामकाज गर्ने कर्मचारी - सदस्य-सचिव
- (२) शिक्षा समिति पुनर्गठन गर्न सकिने :
- (१) शिक्षा समितिले तोकिएबमोजिमको जिम्मेवारी पूरा गर्न नसकेमा कार्यपालिकाले त्यस्तो समितिलाई पुनर्गठन गर्न सक्ने छ ।
- (२) शिक्षा समितिको बैठक त्रैमासिक रूपमा एक पटक गरी वर्षमा कम्तीमा ४ पटक बस्ने छ ।
- (३) शिक्षा समितिको बैठक भत्ता तोकिएबमोजिम हुने छ । तर एक आर्थिक वर्षमा बढीमा ६ वटाभन्दा बढी बैठकको भत्ता उपलब्ध गराइने छैन ।

(४) समितिको बैठक सञ्चालनको लागि कम्तिमा पचास प्रतिशत सदस्यको उपस्थिति आवश्यक पर्ने छ भने बैठकको निर्णय बहुमतको आधारमा हुने छ ।

(५) शिक्षा समितिका मनोनित सदस्य बाहेकका सदस्यहरूको कार्यकाल ५ वर्षको हुनेछ ।

११. शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छ ।

१२. वडा शिक्षा समिति:-

(१) वडास्तरमा देहाय बमोजिमको वडा शिक्षा समिति गठन हुनेछ ।

(क) सम्बन्धित वडाका वडा अध्यक्ष
- अध्यक्ष

(ख) शिक्षा प्रेमी, बुद्धिजीवी, समाजसेवीबाट एक जना महिला पर्ने गरी तीन जना - सदस्य

(ग) वडा अध्यक्षले तोकेको एक जना वडा सदस्य
- सदस्य

(घ) सम्बन्धित वडाभित्रका विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरू मध्येबाट प्रत्येक

वर्ष परिवर्तन हुने गरी अध्यक्षले तोकेको एक जना
- सदस्य

(घ) वरिष्ठ प्रधानाध्यापक
- सदस्य सचिव

१३. वडा शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: वडा शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्ने : गाउँपालिकाले समुदायमा साक्षरता, सीप विकास र निरन्तर सिकाई समेतको काम गर्न तोकिएबमोजिम सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्ने छ ।

१५. अध्यापन अनुमतिपत्र लिनुपर्ने : यो ऐन प्रारम्भ भएपछि विद्यालयले सामुदायिक श्रोतबाट करारमा नियुक्ति हुन तोकिए बमोजिमको अध्यापन अनुमतिपत्र लिएर मात्र उम्मेदवार हुन योग्य हुनेछन् । तर विज्ञान, गणित र अंग्रेजी विषयका शिक्षकको हकमा तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१६. अनुदानको व्यवस्था :

(१) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत दिँदै आएको अनुदान रकममा कटौती नहुने गरी तोकिएको सूत्रको आधारमा गाउँपालिकाले सामुदायिक विद्यालयलाई अनुदान दिने छ । तर कुनै विद्यालयले तोकिएको शैक्षिकस्तर कायम गर्न नसकेमा त्यस्तो विद्यालयलाई दिइँदै आएको अनुदान रकममा तोकिएबमोजिम कटौति गर्न सकिने छ ।

(२) साधारण र स्वायत्त सामुदायिक विद्यालयहरूलाई स्वीकृतिपश्चात तोकिएबमोजिम दरबन्दी उपलब्ध गराइने छ ।

(३) अनुमति प्राप्त सामुदायिक विद्यालयलाई तोकिएबमोजिम अनुदान उपलब्ध गराइने छ ।

१७. छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने :

- (१) गाउँपालिकाले सामुदायिक विद्यालयमा भर्ना भएका विद्यार्थीहरूलाई तोकिएबमोजिम छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने छ ।
- (२) गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई अन्य स्वदेशी तथा विदेशी व्यक्ति तथा संघ संस्थाले छात्रवृत्ति, शैक्षिक सामग्री, पोशाक, भोला वा अन्य पाठ्य सामग्री उपलब्ध गराउँदा तोकिएबमोजिम एकद्वार प्रणालीबाट गर्नुपर्नेछ ।

१८. प्रारम्भिक बाल शिक्षा विकासलाई अनुदान दिन सक्ने :
गाउँपालिकाले गाउँपालिकाको सहयोगमा खोलिएका वा यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत संघीय सरकारबाट अनुदान प्राप्त गरी रहेका प्रारम्भिक बाल शिक्षा विकासलाई तोकिएबमोजिम अनुदान दिन सक्ने छ ।

१९. प्रारम्भिक बाल शिक्षा विकास सम्बन्धी व्यवस्था :
प्रारम्भिक बाल शिक्षा विकासको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुने छ ।

२०. विद्यालय व्यवस्थापन समिति :

(१) सामुदायिक विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नको लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ:-

(क) अभिभावकहरूले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएका कम्तीमा दुईजना महिला र एकजना दलित प्रतिनिधि सहित पाँच जना

-सदस्य

(ख) विद्यालय रहेको सम्बन्धित वडाका वडा अध्यक्ष वा कार्यपालिका सदस्य वा वडाध्यक्षले तोकेको वडा सदस्य एकजना

-सदस्य

(ग) विद्यालयका संस्थापक, स्थानीय बुद्धिजिवी, शिक्षाप्रेमी, विद्यालयलाई निरन्तर उल्लेख्य सहयोग गरेका व्यक्तिहरू मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेको एकजना महिला सहित दुईजना

(घ) विद्यालयका शिक्षकले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएको एकजना -सदस्य

(ङ) विद्यालय शिक्षक अभिभावक संघका अध्यक्ष एक जना -सदस्य

(च) विद्यालयको प्रधानाध्यापक -सदस्य सचिव

(२) विद्यालयस्तरीय इको क्लबले मनोनयन गरेको एक जना छात्र र एक जना छात्रा गरी दुई जना आमन्त्रित सदस्य हुने छन् ।

- (३) प्राविधिक तथा व्यवसायिक विषयमा अध्ययन वा तालिम गराइने माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा उद्योग वाणिज्य संघका दुई जना प्रतिनिधि सदस्य रहने छन् ।
- (४) विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा कम्तिमा चालिस प्रतिशत सदस्यहरु अपाङ्गताभएका व्यक्तिको अभिभावक र समावेशी शिक्षा वा स्रोतकक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा कम्तिमा एक जना अपाङ्गता भएका व्यक्ति सदस्य हुने छन् ।
- (५) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरुले उपदफा १ को खण्ड (क) र (ख) बमोजिमका सदस्यहरु मध्येबाट शिक्षा समितिले तोकेको सदस्य व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुने छ ।
- (६) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष छनौट नभएसम्मका लागि वा अध्यक्षको अनुपस्थितिमा सो समितिको ज्येष्ठ सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्ने छ ।
- (७) विद्यमान व्यवस्थापन समितिको म्याद सकिनुभन्दा कम्तिमा एक महिना अगावै नयाँ व्यवस्थापन समितिको गठन बहालबाला व्यवस्थापन समितिले गर्नुपर्ने छ । यसो हुन नसकेमा वा व्यवस्थापन समितिको गठन विवादित भएमा तोकिएबमोजिम व्यवस्थापन समितिको गठन शिक्षा समितिले गर्ने छ ।
- (८) व्यवस्थापन समिति गठनसम्बन्धी अन्य प्रक्रिया तोकिएबमोजिम हुने छ ।

- (९) संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहने छ :-
- (क) विद्यालयको संस्थापक वा लगानीकर्ताहरूमध्येबाट सम्बन्धित विद्यालयको सिफारिसमा गाउँपालिका अध्यक्षबाट मनोनित भएका एक जना -अध्यक्ष
- (ख) अभिभावकहरूले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएका एक जना महिला सहित दुई जना -सदस्य
- (ग) स्थानीय शिक्षा प्रेमी वा समाजसेवीहरू मध्येबाट शिक्षा समितिले मनोनित गरेको एकजना -सदस्य
- (घ) गाउँपालिकाको शिक्षा अधिकृत वा निजको काम गर्न तोकिएको व्यक्ति एक जना -सदस्य
- (ङ) सम्बन्धित विद्यालयको शिक्षकहरूले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएको एकजना -सदस्य
- (च) विद्यालयको प्रधानाध्यापक -सदस्य सचिव
- (१०) उपदफा (क) र (ग) बमोजिम छानिएका वा मनोनित अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुने छ । त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा शिक्षा समितिले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि वा समिति विघटन गर्नु अघि आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट वञ्चित गरिने छैन ।
- (११) राजीनामा स्वीकृत गर्ने : व्यवस्थापन समितिका सदस्यको राजीनामा सो समितिका अध्यक्षले र व्यवस्थापन समितिका

अध्यक्षको राजीनामा सम्बन्धित व्यवस्थापन समितिले स्वीकृत गर्ने छ ।

- (१२) सामुदायिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छ ।
- (१३) संस्थागत विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छ ।
- (१४) शैक्षिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालन भएका विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनसम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२१. विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सकिने :

- (१) कुनै विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिले तोकिएको जिम्मेवारी पूरा गर्न नसकेमा सोको कारण खुलाई शिक्षा समितिले त्यस्तो विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई तोकिएको प्रक्रिया पुऱ्याई विघटन गर्न सक्ने छ । तर त्यसरी विघटन गर्नु अघि विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन भएपछि अर्को विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभएसम्म वा अन्य कुनै कारणले विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभएमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम गर्न गाउँपालिकाले बढीमा ६ महिनाको लागि देहायबमोजिमको एक अस्थायी विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गर्न सक्ने छ ।
 - (क) अध्यक्षले तोकेको सम्बन्धित वडाको गाउँ सभा सदस्य वा अभिभावक मध्ये एक जना - अध्यक्ष

- (ख) वडा अध्यक्षले तोकेको वडा सदस्य मध्ये एक जना - सदस्य
- (ग) शिक्षा प्रेमी, बुद्धजीवी, समाजसेवी मध्ये वडा शिक्षा समितिले तोकेको एक जना - सदस्य
- (घ) शिक्षक प्रतिनिधि एक जना - सदस्य
- (ङ) प्रधानाध्यापक - सदस्य सचिव
- (३) यो ऐन जारी भएपछि विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभएका विद्यालयहरूले बढीमा तीन महिनाभित्र यस ऐन बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गरी सक्नु पर्नेछ । विशेष परिस्थितिमा विद्यालयको अनुरोधमा तोकिएको अधिकृतले एक महिनासम्मको समयवावधी थप गर्न सक्नेछ । यो ऐन लागु हुँदाका बखत प्रचलित नियम अनुसार गठन भएको समितिले आफ्नो कार्यकाल अवधि रहँदासम्म काम गर्ने सक्नेछ ।

२२. गाउँपालिका शिक्षा विकास कोष :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुऱ्याउन तथा त्यस्ता विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नको लागि गाउँपालिकास्तरमा एक “गाउँपालिका शिक्षा विकास कोष” रहने छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहने छन्:-
- (क) संघीयसरकार, प्रदेश सरकार वा गाउँपालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम,

(ख) संस्थागत विद्यालयबाट प्राप्त त्यस्तो विद्यालयको वार्षिक कुल आम्दानीको तोकिएबमोजिमको रकम,

(ग) चन्दादाताबाट प्राप्त रकम,

(घ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

२३. कोष सञ्चालक समिति : कोष सञ्चालक समिति र समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छ ।

२४. विद्यालय कोष : प्रत्येक विद्यालयमा एउटा विद्यालय कोष हुनेछ, जसमा देहायका रकमहरू रहने छन् :-

(क) संघीयसरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाबाट प्राप्त अनुदान,

(ख) गाउँपालिका शिक्षा कोषबाट प्राप्त अनुदान,

(ग) अतिरिक्त शुल्कबाट प्राप्त रकम,

(घ) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम र

(ङ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको सञ्चालन र लेखा परीक्षण तोकिएबमोजिम हुने छ ।

२५. गाउँपालिकाले निर्देशन दिन सक्ने :

(१) गाउँपालिकाले शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न आवश्यकता अनुसार विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिन सक्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइएको निर्देशन पालना गर्नु विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कर्तव्य हुने छ ।

२६. गाउँपालिकाले विद्यालय सार्न, गाभ्न, नाम परिवर्तन गर्न वा बन्द गर्न सक्ने : गाउँपालिकाले सञ्चालन भइरहेका कुनै विद्यालयलाई एक स्थानबाट अर्को स्थानमा सार्न वा दुई वा दुईभन्दा बढी विद्यालयलाई गाभी एउटै विद्यालय कायम गर्न वा विद्यालयको नाम परिवर्तन गर्न वा विद्यालय बन्द गर्न सक्ने छ ।

२७. विद्यालयको सम्पत्ति :

(१) सामुदायिक विद्यालयको हकभोगमा रहेको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ । यस ऐनबमोजिम अनुमति वा स्वीकृति रद्द गरिएको वा कुनै विद्यालयमा गाभिएको सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति गाउँपालिकाले अन्य विद्यालयको काममा प्रयोगमा नआउने भएमा गाउँपालिकाको निर्णय अनुसार उपयोग गर्न सक्ने छ ।

(२) शैक्षिक गुठीअन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही विद्यालयको नाममा रहने छ । तर कुनै विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो विद्यालयको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिने छ, र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।

(३) कम्पनीअन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही कम्पनीको नाममा रहने छ ।

(४) संस्थागत विद्यालयले कुनै व्यक्ति वा संघसंस्थासँग दान दातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नुअघि गाउँपालिकाबाट स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त गरेको सम्पत्ति गाउँपालिकाको स्वीकृतिविना बेचबिखन गर्न पाइने छैन ।

२८. अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने : कुनै संस्थागत विद्यालयले यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम विपरीत अन्य कुनै काम गरेमा तोकिएको अधिकृतले त्यस्तो विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने छ । तर त्यसरी अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नुअघि सम्बन्धित विद्यालयलाई आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट वञ्चित गरिने छैन ।

२९. **विद्यालयको वर्गीकरण** : विद्यालयलाई तोकिएको आधारमा वर्गीकरण गरिने छ ।

३०. **विद्यालयको प्रकार** : विद्यालयको प्रकार देहायबमोजिम हुने छन् ।

(१) सामुदायिक विद्यालय

(२) संस्थागत विद्यालय

(१) सामुदायिक विद्यालयको प्रकार : सामुदायिक विद्यालय निम्न प्रकारका हुनेछन् :

(क) साधारण : साविकमा संघीय सरकार वा गाउँपालिकाबाट शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी उपलब्ध भएको र शिक्षक व्यवस्थापन तोकिएबमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति र गाउँपालिकाबाट संयुक्त रूपमा व्यवस्थापन हुने विद्यालय ।

(ख) स्वायत्त : साविकमा संघीय सरकार वा गाउँपालिकाबाट शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी उपलब्ध भएका र शिक्षक व्यवस्थापन विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट हुने विद्यालय ।

(ग) एकमुष्ट अनुदानमा आधारित : गाउँपालिकाबाट शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी उपलब्ध नभएका र नहुने तर विद्यार्थी संख्याको आधारमा गाउँपालिकाबाट एकमुष्ट अनुदान पाउने गरी सञ्चालन हुने विद्यालय ।

(२) संस्थागत विद्यालयको प्रकार : संस्थागत विद्यालय निम्न प्रकारका हुनेछन् :-

(क) कम्पनी ऐनअन्तर्गत सञ्चालित विद्यालय

(ख) शैक्षिक गुठीअन्तर्गत सञ्चालित विद्यालय

(ग) सहकारीबाट सञ्चालित विद्यालय

३१. **विद्यालय शान्ति क्षेत्र हुने** : विद्यालयको अध्ययन अध्यापनमा प्रतिकूल असर पर्ने गरी कुनै राजनीतिक वा अन्य गतिविधि गर्न पाइने छैन, विद्यालय शान्ति क्षेत्र कायम हुने छ ।

३२. **विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नुपर्ने** :

(१) विद्यालयमा स्वतन्त्र र भयरहित रूपमा अध्ययन, अध्यापन गर्ने वातावरण सृजना गर्न तथा विद्यालयभित्र कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा विद्यालयले पालना गर्नुपर्ने सर्त तथा मापदण्ड तोकिएबमोजिम हुने छ ।

३३. **शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था** :

(१) संघीयसरकारले निःशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षाका लागि सामुदायिक विद्यालयले विद्यार्थीको नाममा कुनै किसिमको शिक्षण शुल्क लिन पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै अभिभावकले आफ्नो इच्छाले सामुदायिक विद्यालयलाई दिएको दान, उपहार, चन्द्रा वा सहयोग लिन सकिने छ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि एकमुष्ट अनुदानमा आधारित सामुदायिक विद्यालयले अनुदानबाट खर्च नव्यहोरिएका विद्यार्थीहरू मध्ये शुल्क तिर्न राजी अभिभावकहरूबाट शुल्क उठाउनबाट बन्देज लाग्ने

छैन तर शुल्क तिर्न राजी नभएको कारणबाट कुनै पनि बालबालिकालाई शिक्षाबाट वञ्चित गर्न पाइने छैन ।

- (४) सबै बालबालिकालाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्नको लागि गाउँपालिकाले तोकिएबमोजिम आवश्यक व्यवस्था गर्ने छ ।
- (५) दृष्टिविहीन बालबालिकालाई ब्रेल लिपि, बहिरा र स्वर वा बोलाई सम्बन्धी अपाङ्गताभएका बालबालिकालाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्न तोकिएबमोजिम व्यवस्था गरिने छ ।
- (६) उपदफा (१) बमोजिम निःशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षा बाहेकको अन्य विद्यालय शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीसँग लिइने शुल्क तोकिएको आधारमा निर्धारण गरिने छ ।
- (७) विद्यालयले विद्यार्थीलाई कुनै कक्षामा भर्ना गर्दा एकपटक भर्ना शुल्क लिइसकेपछि पुनःसोही विद्यालयको अर्को कक्षामा भर्ना गर्नको लागि कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।
- (८) विद्यालयले विद्यालयको भौतिक संरचना निर्माण गर्नको लागि विद्यार्थीसँग कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।
- (९) संस्थागत विद्यालयले विद्यार्थीसँग लिन पाउने शुल्क तोकिएको अधिकृतबाट स्वीकृत गराई निर्धारण गर्नुपर्ने छ । त्यसरी शुल्क निर्धारण सम्बन्धमा स्वीकृति दिँदा तोकिएको अधिकारीले विद्यालयले उपलब्ध गराएको सुविधाको आधारमा दिने छ ।

(१०) कुनै विद्यालयले यस ऐन विपरीत विद्यार्थीसँग कुनै शुल्क लिएमा तोकिएको अधिकृतले त्यस्तो शुल्क सम्बन्धित विद्यार्थीलाई फिर्ता गर्न लगाउनुपर्ने छ ।

(११) यस ऐन विपरीत शुल्क लिने विद्यालयलाई तोकिएको अधिकृतले पचास हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्ने छ ।

३४. शिक्षकको पेशागत महासंघ, शिक्षक तथा कर्मचारीको पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था:

(१) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरूको पेशागत हक हितको सम्बन्धमा कार्य गर्न गाउँपालिका क्षेत्रभित्र तोकिए बमोजिम एक शिक्षक युनियन रहनेछ ।

३५. पदबाट हटाइने : देहायका अवस्थामा शिक्षक वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाइनेछ :-

(क) तोकिएबमोजिमका पदीय दायित्व पूरा नगरेमा,

(ख) विना सूचना लगातार पन्ध्र दिनभन्दा बढी समय विद्यालयमा अनुपस्थित रहेको प्रमाणित भएमा,

(ग) विद्यालयमा मादक पदार्थ सेवन गरी आएको कुरा प्रमाणित भएमा,

(घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा ।

(ङ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीले कार्यालय समयमा अन्यत्र अध्यापन वा काम गरेमा वा अन्य कुनै व्यावसायिक क्रियाकलाप गरेमा,

(च) विद्यार्थीलाई शारीरिक, मानसिक यातना दिने वा यौनजन्य दुर्व्यवहार गरेमा,

(छ) शिक्षक वा कर्मचारी राजनीतिक दलको कार्यकारिणी समितिको सदस्य रहेको पाइएमा,

(स्पष्टिकरण: यस खण्डको प्रयोजनको लागि “कार्यकारिणी समिति भन्नाले राजनीतिक दलको विधान बमोजिम गठित केन्द्रीयस्तर, प्रदेशस्तर, जिल्लास्तर वा स्थानीयस्तरका कार्यकारिणी समिति सम्भन्तु पर्छ ।)

(ज) शिक्षक वा कर्मचारीहरूले व्यावसायिक हक हितका नाममा अमूक राजनैतिक दलको मात्र हित वा विरोधमा कार्य गर्ने संगठनका गतिविधिमा कार्यालयको समयमा संलग्न भएमा ।

३६. **स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने** : सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीहरूले स्थायी आवासीय अनुमति लिन वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नको लागि आवेदन दिन हुँदैन । स्थायी आवासीय अनुमति लिएका तथा लिन आवेदन दिने शिक्षक वा कर्मचारीहरूलाई तोकिएबमोजिम सजाय हुने छ ।

३७. **शैक्षिक योग्यता** : शिक्षकको लागि चाहिने शैक्षिक योग्यता तोकिएबमोजिम हुने छ ।

३८. **शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात मिलाउनुपर्ने** : गाउँपालिकाले प्रत्येक विद्यालयमा नियमित अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या र विषयका आधारमा तोकिएबमोजिम विद्यार्थी तथा शिक्षकको अनुपात कायम गर्नुपर्नेछ ।

३९. **शिक्षकलाई अन्य काममा लगाउन नहुने** :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकलाई शिक्षा प्रदान गर्ने वा विद्यालय प्रशासनसम्बन्धी काममाबाहेक अन्य काममा लगाउन हुँदैन ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विद्यालयको पठनपाठनमा बाधा नपर्ने गरी राष्ट्रिय जनगणना, निर्वाचनसम्बन्धी काम, प्रकोप उद्धार वा गाउँपालिकाले तोकेको अन्य कुनै काममा खटाउन सकिने छ ।

४०. अदालतको आदेशबाट पुनःबहाली हुन सक्ने :

- (१) विभागीय सजाय भई नोकरीबाट हटाइएको वा बरखास्त भएको शिक्षक अदालतको आदेश वा फैसलाबमोजिम मात्र नोकरीमा पुनर्बहाली हुन सक्ने छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम पुनर्बहाली भएको शिक्षकले नोकरीबाट हटेदेखि पुनर्बहाली भएको मितिसम्मको पूरा तलब, भत्ता र तलब वृद्धि पाउने भए सोसमेत पाउने छ ।

४१. शिक्षकको सरुवा :

- (१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सामुदायिक विद्यालयमा दरबन्दीमा कार्यरत सरुवा हुन आवेदन दिने शिक्षकलाई कार्यरत विद्यालयको व्यवस्थापन समिति र सरुवा हुने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा कक्षा सञ्चालनमा बाधा नपर्ने र विषय मिल्ने गरी तोकिएको अधिकृतले तोकिएबमोजिमको प्रक्रिया अपनाई रिक्त दरबन्दीमा सरुवा गर्न सक्ने छ ।
- (२) सरुवा हुन आवेदन दिने दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई गाउँपालिकाभित्र कार्यरत विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको

सहमतिमा कक्षा सञ्चालनमा बाधा नपर्ने र विषय मिल्ने गरी अर्को गाउँपालिका वा स्थानीय तहमा सरुवाको लागि तोकिएको अधिकृतले तोकिएबमोजिमको प्रक्रिया अपनाई सहमति दिन सक्नेछ । तर गाउँपालिकाले आवश्यकताका आधारमा सरुवा गर्न भने यस उपदफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

- (३) गाउँपालिकाको स्वीकृति विना गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका सामुदायिक विद्यालयमा कुनै शिक्षक सरुवा भई आउन वा गाउँपालिका क्षेत्र बाहिर सरुवा भई जान सक्ने छैन ।

४२. दरबन्दी मिलान :

- (१) तोकिएको मापदण्डको आधारमा बढी दरबन्दी भएको गाउँपालिकाभित्रको विद्यालयहरुबाट दरबन्दी अपुग भएको गाउँपालिकाभित्रको विद्यालयहरुमा रिक्त दरबन्दी वा शिक्षकसहितको दरबन्दी शिक्षा अधिकृतको सिफारिसमा शिक्षा समितिले सार्न र मिलान गर्न सक्ने छ । यो व्यवस्था निजी स्रोतबाट तलब, सुविधा लिने बाहेक अन्य सबैको हकमा लागू हुनेछ ।

४३. शिक्षक नियुक्ति तथा बढुवा :

- (१) साधारण सामुदायिक विद्यालयमा संघीय सरकार वा गाउँपालिकाबाट स्वीकृत दरबन्दी अनुसार रिक्त शिक्षक पदको नियुक्ति तथा त्यस्तो पदमा नियुक्त शिक्षकको बढुवा तोकिएबमोजिम हुने छ । तर दफा १९ बमोजिम स्वायत्त सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकको नियुक्ति तथा त्यसरी नियुक्त शिक्षकको बढुवा विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट तोकिएबमोजिम हुने छ ।

४४. तलब भत्ता नपाउने र सेवा अवधि गणना नहुने : दफा ४१ मा उल्लिखित अवस्थामा वा नियमानुसार विदा स्वीकृत गराई बसेको अवस्थामा बाहेक विद्यालयमा अनुपस्थित रहेको शिक्षकले अनुपस्थित अवधिको तलब, भत्ता पाउने छैन र त्यस्तो अवधि निजको सेवा अवधिमा गणनासमेत हुने छैन ।

४५. प्रधानाध्यापक तथा कर्मचारीसम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) सामुदायिक विद्यालयमा एक जना प्रधानाध्यापक र गाउँपालिकाले स्वीकृत गरेबमोजिमको संख्यामा कर्मचारीको दरबन्दी रहने छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमका कर्मचारी दरबन्दी, नियुक्ति, सेवाको सर्त र सुविधासम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुने छ ।

४६. बालबालिकालाई निष्कासन गर्न, शारीरिक वा मानसिक दुर्व्यवहार गर्न नहुने :

- (१) कुनै पनि बालबालिकालाई तोकिएको अवस्थामा बाहेक विद्यालयबाट निष्कासन गर्न पाइने छैन ।
- (२) विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई शारीरिक वा मानसिक यातना दिन वा दुर्व्यवहार गर्न पाइने छैन ।

४७. शैक्षिक परामर्श सेवा, विदेशी शैक्षिक कार्यक्रम वा शिक्षण कोर्ष सञ्चालन गर्न अनुमति लिनुपर्ने :

- (१) कसैले पनि यस ऐनबमोजिम अनुमति नलिई शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व

तयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा सञ्चालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन गर्न अनुमति लिने सम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुने छ ।

४८. प्रगति विवरण बुझाउनुपर्ने : संस्थागत विद्यालयले प्रत्येक वर्ष तोकिएबमोजिमका विवरण सहितको प्रगति विवरण शिक्षा शाखा र सम्बन्धित वडा कार्यालयमा बुझाउनुपर्नेछ ।

४९. विद्यालय स्वायत्तरूपमा सञ्चालन गर्न सकिने :

- (१) विद्यालय व्यवस्थापन समितिले कुनै सामुदायिक विद्यालय स्वायत्तरूपमा सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएका कुराहरू खुलाई तोकिएको अधिकृत समक्ष निवेदन दिनुपर्ने छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम परेको निवेदन जाँचबुझ गर्दा व्यवस्थापन समितिले निष्पक्ष रूपमा विशुद्ध प्राज्ञिक मूल्य र मान्यतामा मात्र आधारित भएर शिक्षक छनौट गरेको उदाहरण लगायत अन्य तोकिएको सर्त पूरा गरेको देखिएमा तोकिएको अधिकृतले निवेदकलाई त्यस्तो सामुदायिक विद्यालय स्वायत्तरूपमा सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम स्वायत्त विद्यालयमा कार्यरत स्वीकृत दरबन्दीमा नियुक्त भएका शिक्षकको सेवा, सर्त र सुविधा अन्य सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकसरह हुनेछ, र त्यस्ता शिक्षकले पाउने तलब, भत्ता र सञ्चय कोषवापत विद्यालयबाट थप गर्नुपर्ने रकम गाउँपालिकाले विद्यालयलाई एकमुष्ट उपलब्ध गराउने छ ।
- (४) उपदफा (२) बमोजिम स्वायत्त विद्यालयमा विद्यालयले व्यहोने गरी थप शिक्षक नियुक्ति गर्न सक्ने छ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम नियुक्त शिक्षकको सेवा सर्त र सुविधा विद्यालय व्यवस्थापन समितिले तोकेबमोजिम हुने छ ।
- (६) उपदफा (२) बमोजिम व्यवस्थापन समितिले स्वायत्तरूपमा सञ्चालन गरेको विद्यालयको आवश्यकता हेरी

गाउँपालिकाले त्यस्तो विद्यालयलाई थप दरबन्दी उपलब्ध गराउन सक्ने छ ।

५०. विद्यालय एकमुष्ट अनुदानको आधारमा सञ्चालन गर्न सकिने :

- (१) संघीय सरकार वा गाउँपालिकाबाट शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी प्राप्त नगरेका र भविष्यमा समेत सो प्राप्त नगरी विद्यालय सञ्चालन गर्न राजी भएका विद्यालय व्यवस्थापन समितिले विद्यालय एकमुष्ट अनुदानको आधारमा सञ्चालन गर्नको लागि तोकिएका कुराहरू खुलाई तोकिएको अधिकृत समक्ष निवेदन दिनुपर्ने छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम परेको निवेदन जाँचबुझ गर्दा व्यवस्थापन समितिले तोकिएको सर्त पूरा गरेको देखिएमा तोकिएको अधिकृतले निवेदकलाई त्यस्तो विद्यालय एकमुष्ट अनुदानको आधारमा सञ्चालन गर्न स्वीकृत दिन सक्ने छ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम एकमुष्ट अनुदानको आधारमा सञ्चालन गर्न स्वीकृत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकको सेवा, सर्त र सुविधा विद्यालय व्यवस्थापन समितिले तोकेबमोजिम हुने छ । यस प्रकारका विद्यालयका शिक्षकलाई व्यवस्थापन समितिले — तोकेअनुसारको सञ्चय कोष र निवृत्तिभरणवापतको रकम समेत विद्यालयले नागरिक लगानी कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

५१. विद्यालयको विनियम :

- (१) प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयले विद्यालयको लक्ष्य, मूल्य मान्यता, सञ्चालन प्रक्रिया लगायतका अन्य सान्दर्भिक

विषयवस्तु समावेश गरिएको विनियम अभिभावक भेलाबाट पारित गराई लागु गर्न सक्ने छ ।

- (२) अभिभावक भेलाले विनियम आवश्यकतानुसार संशोधन गर्न सक्नेछ ।
- (३) विनियम अनुसार विद्यालय सञ्चालन गर्नु व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक लगायत सम्पूर्ण विद्यालय परिवारको कर्तव्य हुने छ ।
- (४) अद्यावधिक विनियमको प्रतिलिपि पारित भएको मितिबाट ७ दिनभित्र व्यवस्थापन समितिले गाउँपालिकाको शिक्षा शाखा र सम्बन्धित वडा कार्यालयमा पेस गर्नुपर्नेछ ।
- (५) विद्यालयको विनियम सार्वजनिक दस्तावेज हुने छ र सो सरोकारवाला जो कोहीले हेर्न पाउने छ ।

५२. संस्थागत विद्यालयको नाम र स्थान परिवर्तन :

- (१) संस्थागत विद्यालयको नाम र स्थान परिवर्तन गर्नेसम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुने छ ।

५३. संस्थागत विद्यालयले छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनुपर्ने :

- (१) संस्थागत विद्यालयले विद्यालयमा भर्ना भएका कूल विद्यार्थी संख्याको कम्तिमा दश प्रतिशतमा नघट्ने गरी तोकिएबमोजिम छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।
- (२) उप दफा (१) बमोजिमको दश प्रतिशतलाई सय प्रतिशत मानी त्यसको पचास प्रतिशत रकम गाउँपालिका शिक्षा विकास कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने छ र बाँकी पचास प्रतिशतमा नघट्ने गरी तोकिएबमोजिम जेहेन्दार, विपन्न,

अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, दलित वा जनजाति विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

- (३) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्तिको लागि विद्यार्थी छनौट गर्न प्रत्येक विद्यालयमा सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष वा निजले तोकेको वडा सदस्यको संयोजकत्वमा विद्यालयको प्रधानाध्यापक, गाउँपालिका शिक्षा शाखा र विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा रहेको अभिभावकको प्रतिनिधिसमेत सदस्य रहेको एक छात्रवृत्ति छनौट समिति रहने छ ।
- (३) छात्रवृत्ति छनौट समितिले छनौटको लागि आधार, सर्त र प्रक्रिया तयार गरी सार्वजनिक समेत गर्नुपर्नेछ ।

५४. गाउँ कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार : गाउँ कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छन् ।

५५. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार : प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

५६. शिक्षा अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार : शिक्षा अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छन् ।

५७. प्रधानाध्यापकको नियुक्ति, काम, कर्तव्य र अधिकार : प्रधानाध्यापकको नियुक्ति, काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छन् ।

५८. दण्ड, सजाय र पुरस्कार:

- (१) कसैले विद्यालयको सम्पत्ति हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई मुद्दा हेर्ने अधिकारीले बिगो असुल गरी बिगोबमोजिम जरिवाना गर्न सक्ने छ ।
- (२) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुऱ्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसूरको मात्रा हेरी एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ :-
- (क) प्रश्नपत्रको गोपनीयता भंग गरेमा,
- (ख) उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्दा लापरवाही वा गैरजिम्मेवारपूर्ण कार्य गरेमा,
- (ग) परीक्षा केन्द्रमा सम्बन्धित पदाधिकारीको स्वीकृतिविना प्रवेश गर्न प्रयत्न गरेमा वा प्रवेश गरेमा वा परीक्षा केन्द्र नियन्त्रणमा लिई अमर्यादित कार्य गरेमा,
- (घ) परीक्षाफल प्रकाशनमा अनियमितता गरेमा,
- (ङ) अरूकोतर्फबाट परीक्षा दिएमा,
- (च) परीक्षाको मर्यादा भंग हुने अन्य कुनै कार्य गरेमा,
- (छ) विद्यार्थी भर्ना गर्दा नियमानुसारको भर्ना शुल्क बाहेक अन्य कुनै दान, उपहार वा रकम लिएमा,
- (ज) अनुमति नलिई कुनै शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा तथा पूर्वतयारी कक्षा सञ्चालन गरेमा ।
- (३) उपदफा (१) र (२) (क) बमोजिमको कसूरको सम्बन्धमा विद्यालयको कुनै शिक्षक वा कर्मचारी उपर मुद्दा हेर्ने अधिकारी वा अदालतमा मुद्दा दायर भएमा त्यस्तो शिक्षक

वा कर्मचारी त्यसरी मुद्दा दायर भएको मितिदेखि मुद्दाको टुङ्गो नलागेसम्म निलम्बन हुने छ । सो शिक्षक वा कर्मचारी अदालतबाट कसूरदार ठहरिएमा निजलाई यस ऐनबमोजिम विभागीय सजाय गरिने छ ।

(४) उपदफा (१) र उपदफा (२) मा लेखिएदेखिबाहेक कसैले यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम उल्लंघन गरेमा तोकिएको अधिकारीले देहायबमोजिम सजाय गर्न सक्ने छ :-

- (क) विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीलाई विभागीय सजाय गर्ने,
- (ख) विद्यार्थीलाई विद्यालय वा छात्रावास वा परीक्षाबाट निष्कासन गर्ने,
- (ग) कसूरको मात्रा हेरी एक हजार रूपैयाँदेखि एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्ने,
- (घ) विद्यालयलाई गाउँपालिकाको सहायता घटाउने, रोक्ने वा बन्द गर्ने,
- (ङ) विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने ।
- (५) विद्यालय तथा गाउँपालिका क्षेत्रको शैक्षिक विकासमा विशेष योगदान पुऱ्याउने शिक्षक, कर्मचारी, व्यक्ति वा संघ संस्थालाई योगदानको आधारमा उचित पुरस्कार दिन सकिनेछ ।

५९. नियम बनाउने अधिकार :

- (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकाले नियम बनाउन सक्ने छ ।

(२) उपदफा (१) ले दिएको अधिकारको सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी सो नियमद्वारा खास गरी देहायका कुराहरूको व्यवस्था हुन सक्ने छ :-

- (क) विद्यालयको भण्डा, चिन्ह र प्रार्थना,
- (ख) विद्यार्थीलाई लाग्ने शुल्क र सो असुल गर्ने तरिका,
- (ग) विद्यालयलाई दिइने अनुदान,
- (घ) विद्यालयको परीक्षा,
- (ब) विद्यालयको अतिरिक्त कार्यकलाप र कार्यक्रमको निर्धारण,
- (च) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीको शपथ ग्रहण सम्बन्धी,
- (छ) विद्यालयमा विद्यार्थी भर्ना गर्ने तरिका र विद्यार्थीहरूको संख्या,
- (ज) विद्यालयको सम्पत्तिको सुरक्षा,
- (झ) विद्यालयको छात्रावास सञ्चालन,
- (ञ) विद्यालयको आय-व्ययको जाँच,
- (ट) विद्यालयको किताब, बही र अन्य कागजात तयार गर्ने र राख्ने तरिका,
- (ठ) विद्यालयको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा सन्दर्भ सामग्री,
- (ड) शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको आचारसंहिता,
- (ढ) विद्यालयको पुस्तकालय र वाचनालय,
- (ण) सह-शिक्षा,
- (त) शिक्षण तथा विद्यालय व्यवस्थापन तालिम,

- (थ) प्रधानाध्यापकको नियुक्तिका लागि आवश्यक पर्ने योग्यता, काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सुविधा,
- (द) विद्यालयका शिक्षकहरूको सेवा सर्तसम्बन्धी,
- (ध) विद्यालयका शिक्षकहरूको अध्यापन अनुमतिपत्र, परिचयपत्र र चिन्ह,
- (न) विशेष शिक्षा,
- (प) अनौपचारिक शिक्षा,
- (फ) दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा,
- (ब) विद्यार्थी सल्लाह तथा निर्देशन सेवा,
- (भ) संस्थागत विद्यालयले उपलब्ध गराउनुपर्ने छात्रवृत्ति सम्बन्धी ।
- (म) आवासीय विद्यालय सञ्चालन गर्ने,
- (य) संस्थागत विद्यालयसम्बन्धी,
- (र) कोचिङ क्लास, भाषा-शिक्षण कक्षा र निजी क्षेत्रमा सञ्चालित शिक्षक प्रशिक्षण कक्षा सम्बन्धी,
- (ल) अन्य आवश्यक कुराहरू,

६०. संक्रमणकालीन व्यवस्था:-

- (क) यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदासम्म गाउँ कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।
- (ख) यो ऐन जारी भएपछि विद्यालयमा रिक्त रहेको दरबन्दीमा विज्ञापनको अनुमति शिक्षा अधिकृतले दिन सक्नेछ ।

६१. **संरक्षकको भूमिका** : गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका शिक्षा व्यवस्थापनका लागि संरक्षकको भूमिका गाउँपालिका अध्यक्षको हुनेछ ।

६२. **बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार** : यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ फुकाउने निर्णय गरी स्थानीय राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गर्ने छ र सूचनालाई यसै ऐनको अंग मानिने छ ।

६३. **बचाउ र लागू नहुने** :

(१) यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेका नियममा लेखिए जति कुरामा सोहीबमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानूनबमोजिम हुने छ ।

(२) यस ऐनमा लेखिएको कुनै पनि कुराले विद्यालयको सम्पत्ति हिनामिना गरेको कसूरमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ अन्तर्गत कारबाही चलाउन बाधा पर्ने छैन ।